

Shybaieva, N. V. "Osoblyvosti ekonomichnoi povedinky subiektiv hospodariuvannia v umovakh rynkovoi transformatsii ekonomiky" [Features of Economic Behavior of Economic Entities in the Conditions of Market Transformation of Economy]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.01.01, 2002.

Tsapenko, V. Yu. "Ekonomichna povedinka pidpriemstv yak osnova dlia pryiniattia upravlynskykh rishen" [Economic Behavior of Enterprises as the Basis for Managerial Decision-Making]. *Biznes Inform*. 2014. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-11_0-pages-313_317.pdf

УДК 338.48:31
JEL: C10; C46; C81; F43; Z32

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕКТИВНИХ ЗАСОБІВ РОЗМІЩУВАННЯ В УКРАЇНІ

©2020 ДЕРКАЧ Т. В., МИЛАШКО О. Г.

УДК 338.48:31
JEL: C10; C46; C81; F43; Z32

Деркач Т. В., Милашко О. Г. Удосконалення статистичного моніторингу ефективності діяльності колективних засобів розміщення в Україні

Метою статті є вдосконалення підходів до моніторингу ефективності діяльності колективних засобів розміщення (КЗР) з урахуванням змін у методології статистичних досліджень туризму в Україні. Розглянуто особливості здійснення статистичного моніторингу колективних засобів розміщення, що обумовлені змінами в методологічних положеннях з організації державного статистичного спостереження в туристичній галузі у 2018 р. Доведено недоцільність виведення фізичних осіб – підприємців з об'єктів статистичного моніторингу. Цей висновок ґрунтується на отриманих експериментальним шляхом кореляційних залежностях між результативним показником «доходи від наданих послуг без ПДВ» і такими чинниками, як: середня місткість; коефіцієнт використання місткості КЗР; середньорічні фактичні витрати на один день перебування. Усі отримані залежності є адекватними згідно з критеріями математичної статистики та підпорядковуються нормальному закону розподілу, а статистичні вибірки ефективності діяльності всіх КЗР є однорідними як за кожною окремою групою, так і в цілому за сукупністю. Встановлення існуючих закономірностей ефективності функціонування різних об'єктів КЗР свідчить про необхідність подальшого вдосконалення методичної бази статистичного спостереження в туристичній сфері бізнесу, у тому числі з урахуванням регіональних особливостей.

Ключові слова: статистичний моніторинг, колективні засоби розміщення, ефективність діяльності, критерії математичної статистики.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-238-243>

Рис.: 5. **Формул.:** 7. **Бібл.:** 8.

Деркач Тетяна Вадимівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри менеджменту, Міжнародний гуманітарний університет (вул. Фонтанська дорога, 33, Одеса, 65009, Україна)

E-mail: rubinodessa@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1431-7300>

Милашко Ольга Генріхівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики, Одеський національний економічний університет (вул. Преображенська, 8, Одеса, 65082, Україна)

E-mail: mylashko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-4318>

УДК 338.48:31
JEL: C10; C46; C81; F43; Z32

Деркач Т. В., Милашко О. Г. Усовершенствование статистического мониторинга эффективности деятельности коллективных средств размещения в Украине

Целью статьи является совершенствование подходов к мониторингу эффективности деятельности коллективных средств размещения (КСР) с учетом изменений в методологии статистических исследований туризма в Украине. Рассмотрены особенности осуществления статистического мониторинга коллективных средств размещения, обусловленные изменениями в методологических положениях по организации государственного статистического наблюдения в сфере туризма в 2018 г. Доказана нецелесообразность вывода физических лиц – предпринимателей из объектов статистического мониторинга. Этот вывод основывается на полученных экспериментальным путем корреляционных зависимостях между результативным показателем «доходы от предоставленных услуг без НДС» и такими факторами, как: средняя емкость; коэффициент использования вместимости КСР; среднегодовые фактические расходы на один день пребывания. Все полученные зависимости адекватны согласно критериям математической статистики и подчиняются нормальному закону распределения, а статистические выборки эффективности деятельности всех КСР являются однородными как по каждой отдельной группе, так и в целом по совокупности. Установление существующих закономерностей эффективности функционирования различных объектов КСР свидетельствует о необходимости дальнейшего совершенствования методической базы статистического наблюдения в туристической сфере бизнеса, в том числе с учетом региональных особенностей.

Ключевые слова: статистический мониторинг, коллективные средства размещения, эффективность деятельности, критерии математической статистики.

Рис.: 5. **Формул.:** 7. **Библ.:** 8.

Деркач Татьяна Вадимовна – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой менеджмента, Международный гуманитарный университет (ул. Фонтанская дорога, 33, Одесса, 65009, Украина)

E-mail: rubinodessa@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1431-7300>

Милашко Ольга Генриховна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры статистики, Одесский национальный экономический университет (ул. Преображенская, 8, Одесса, 65082, Украина)

E-mail: mylashko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-4318>

Derkach T. V., Mylashko O. H. Improving the Statistical Monitoring of Performance of the Collective Accommodation Facilities in Ukraine

The article is aimed at improving the approaches to monitoring the performance of collective accommodation facilities (CAF) taking into account changes in the methodology of statistical research of tourism in Ukraine. The specifics of the implementation of statistical monitoring of collective accommodation facilities are considered in view of changes in the methodological provisions for the organization of the State statistical observation in tourism in 2018. The withdrawal of individuals - entrepreneurs from the objects of statistical monitoring is proved to be impractical. This conclusion is based on the experimental correlations between the effective indicator of «income from services provided without VAT» and the factors such as: average capacity; ratio of use of the CAF capacities; average annual actual costs for one day of accommodation. All the dependencies obtained are adequate according to the criteria of mathematical statistics and are subject to the normal distribution law, and the statistical samples of performance of all the CAF are homogeneous both for each individual group and in general in aggregate. The determination of existing regularities of performance of various objects of the CAF demonstrates the need to further improve the statistical observation method base in the tourism sector of business, taking into account regional characteristics.

Keywords: statistical monitoring, collective accommodation facilities, performance, mathematical statistics criteria.

Fig.: 5. **Formulae:** 7. **Bibl.:** 8.

Derkach Tatyana V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Management, International Humanitarian University (33 Fontanska doroha Str., Odesa, 65009, Ukraine)

E-mail: rubinodessa@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1431-7300>

Mylashko Olha H. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Statistics, Odesa National Economic University (8 Preobrazhenska Str., Odesa, 65082, Ukraine)

E-mail: mylashko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-4318>

Туристична галузь у більшості розвинутих країн світу є вагомим чинником і невід'ємною складовою створення ВВП країни та відповідно наповнення дохідної частини державного бюджету та надходження валютних коштів у країну, що сприяє створенню додатної величини торговельного балансу.

У цьому аспекті здійснення всеохоплюючого та достовірного моніторингу ринку послуг, що надаються колективними засобами розміщування, має першочергове значення.

Моніторинг діяльності колективних засобів розміщування (КЗР) здійснюється, перш за все, за даними офіційних статистичних джерел щодо видів діяльності (галузей) туризму.

Інформація за результатами державних статистичних спостережень надається таким міжнародним організаціям, як ЮНВТО (Всесвітня туристична організація), Євростату, статистичним службам інших країн. У світлі цього українська статистика реалізує вагомі кроки в напрямку узгодження системи показників туризму з показниками туризму європейських країн. Важливими внесками в цьому напрямку стали розроблені Державною службою статистики України Методологічні положення зі статистики туризму [1], Методологічні положення із складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму в Україні [2], Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо діяльності колективних засобів розміщування тощо [3].

Попри велику кількість публікацій, присвячених стану та розвитку колективних засобів розміщування, наразі постала проблема об'єктивної оцінки їхньої діяльності після змін у стандартах статистичних досліджень, а саме: виведення з об'єктів статис-

тичного спостереження фізичних осіб – підприємців, що надають послуги з колективного розміщення.

Метою статті є вдосконалення підходів до моніторингу ефективності діяльності колективних засобів розміщування з урахуванням змін у вітчизняній методології статистичних досліджень туризму.

Основним джерелом інформації щодо показників діяльності колективних засобів розміщування є дані державного статистичного спостереження (ДСС).

Згідно з Наказом Державного комітету статистики України від 23.12.2011 р. № 372 (зі змінами, затвердженими наказом Державної служби статистики України від 31.12.2015 р. № 378) усі колективні засоби розміщування (КЗР) поділялися на такі групи: «Готелі та аналогічні засоби розміщування» та «Спеціалізовані засоби розміщування». Крім того, в межах цих груп здійснювалося статистичне спостереження з розподілом на юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців. Відповідно всі чотири групи були об'єктами статистичного спостереження в процесі оцінювання ефективності функціонування КЗР.

З 2018 р. у Методологічних положеннях з організації ДСС щодо діяльності колективних засобів розміщування [3] зафіксовані зміни щодо формування сукупності одиниць і переліку респондентів державного статистичного спостереження.

Відповідно до змін до респондентів, які звітують за формою № 1-КЗР (річна), належать тільки юридичні особи та відокремлені підрозділи юридичних осіб, проте фізичні особи – підприємці в даному спостереженні участі не беруть. До введення в дію Методологічних положень [3] фізичні особи – підприємці складали обов'язкову частину респондентів,

і в загальних показниках діяльності КЗР їхній внесок був суттєвим.

З 2018 р. також відбулися суттєві зміни в перебіку одиниць генеральної сукупності за видом економічної діяльності. Відповідно до Методологічних положень за формою № 1-КЗР звітують одиниці, які за видом економічної діяльності згідно з КВЕД належать до класів: «Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування», «Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання», «Надання місць кемпінгами та стоянками для житлових автофургонів і причепів», «Діяльність інших засобів тимчасового розміщування» [3, с. 7]. Отже, відповідно до Методологічних положень спеціалізовані засоби розміщування вже не є респондентами державного статистичного спостереження щодо колективних засобів розміщування.

Наскільки такий підхід щодо виключення фізичних осіб – підприємців зі статистичного спостереження є виправданим, доцільно визначити шляхом оцінки підпорядкованості основних показників, що характеризують ефективність туристичної діяльності за відповідними групами колективних засобів розміщення, нормальному закону розподілу та, відповідно, оцінити однорідність статистичної вибірки.

Загальна методологія визначення ефективності може бути формалізована таким співвідношенням:

$$EE = \frac{E}{P} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де EE – ефективність; E – ефект (результати); P – ресурси (витрати).

У туристичному бізнесі як результат розглядається чистий дохід, що отримано від цього виду діяльності. Як ресурси – загальні витрати, що пов'язані з отриманням цього доходу.

На основі дослідження результатів діяльності засобів розміщування Одеської області було встановлено кореляційно-регресійну залежність між доходом від основного виду діяльності підприємств готельного господарства та декількома чинниками [4]:

$$Y = 1,274 + 4,028X_1 + 1,681X_2 + 2,976X_3, \quad (2)$$

де X_1 – місткість готелів та інших місць для тимчасового проживання по регіонах України; X_2 – відсоток іноземців у загальній кількості обслугованих приїжджих; X_3 – інвестиції в основний капітал.

Адекватність рівняння (2) та його коефіцієнтів підтверджена критеріями математичної статистики.

Цей підхід буде правомірно використати для встановлення оцінки однорідності статистичної вибірки колективних засобів розміщування за групами, що існували у статистичних спостереженнях до 2017 р. і для всієї сукупності колективних засобів розміщення без поділу на юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців. Як вихідні дані використано дані офіційної статистики за 2011–2017 рр. [5].

Побудова кореляційно-регресійних залежностей ґрунтується на використанні алгоритму, який досить ґрунтовно розглядається в роботах багатьох зарубіжних і вітчизняних учених [6–8 та ін.] (рис. 1).

У результаті виконаного дослідження отримані такі залежності (3) – (7):

✦ для юридичних осіб групи «Готелі та аналогічні засоби розміщування»:

$$Y = 50861,605X_1 + 6892808,126X_2 + 7752,430X_3 - 4752864,256, \quad (3)$$

де Y – доходи від наданих послуг без ПДВ, тис. грн; X_1 – середня місткість, місць; X_2 – коефіцієнт використання місткості КЗР; X_3 – середньорічні фактичні витрати на один день перебування, грн;

✦ для юридичних осіб групи «Спеціалізовані засоби розміщування»:

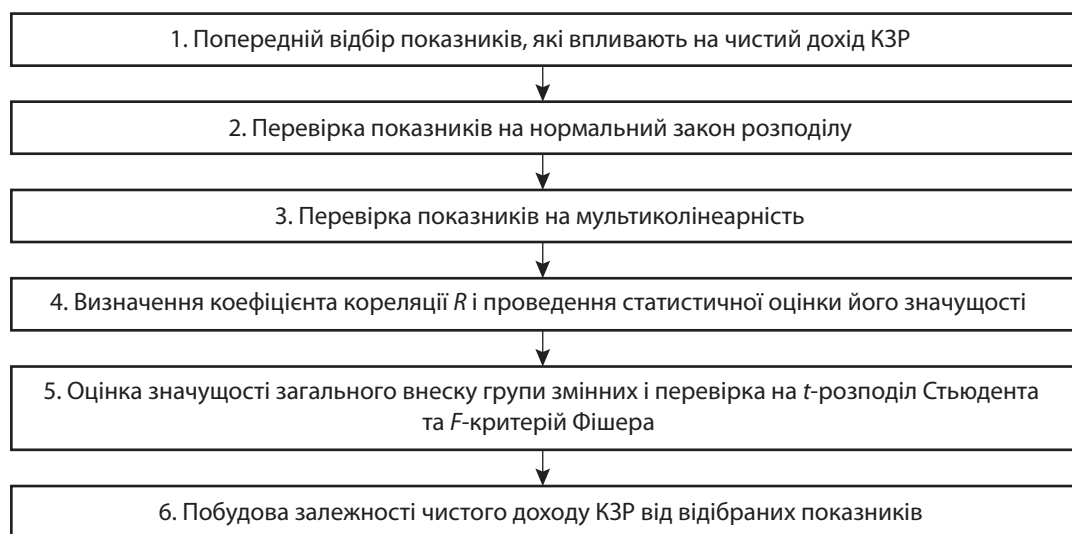


Рис. 1. Схема проведення кореляційно-регресійного аналізу впливу різних чинників на чистий дохід КЗР

$$Y = 364,649X_1 + 557703,457X_2 + 1089,655X_3 - 255212,742; \quad (4)$$

✦ для фізичних осіб – підприємців групи «Готелі та аналогічні засоби розміщування»:

$$Y = 19671,352X_1 + 835124,661X_2 + 3167,069X_3 - 1036303,13; \quad (5)$$

✦ для юридичних та фізичних осіб – підприємців групи «Готелі та аналогічні засоби розміщування»:

$$Y = 36608,548X_1 + 4766985,168X_2 + 7066,427X_3 - 3288133,409; \quad (6)$$

✦ для юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців групи «Спеціалізовані засоби розміщування»:

$$Y = 472,126X_1 + 772082,619X_2 + 739,495X_3 - 253358,111. \quad (7)$$

У рівняннях (4) – (7) присутні ті ж самі змінні, що і в рівнянні (3), тобто на величину доходів від наданих послуг за всіма групами колективних засобів розміщування, як юридичних осіб, так і фізичних осіб – підприємців впливають однакові чинники.

Адекватність отриманих рівнянь (3) – (7) та надійність коефіцієнтів регресії, що входять до цих рівнянь, підтверджені відповідно за критеріями Фішера та Стьюдента.

Усі проміжні розрахунки згідно з алгоритмом (див. рис. 1) у статті не наводяться, але для вирішення поставленого завдання щодо оцінки однорідності статистичної вибірки слід більш детально звернути увагу на другий етап алгоритму.

На рис. 2 – рис. 5 побудовано гістограми розподілу колективних засобів розміщування за чинниками, що впливають на величину їхнього доходу від наданих послуг без ПДВ. При побудові цих гістограм було враховано поділ КЗР на групи, що

існував до кінця 2017 р. в офіційній статистиці: група «Готелі та аналогічні засоби розміщування» (готелі; мотелі; хостели; кемпінги; гуртожитки для приїжджених; туристичні бази; гірські притулки; студентські літні табори; інші місця для тимчасового розміщування) та група «Спеціалізовані засоби розміщування» (санаторії; дитячі санаторії; пансіонати з лікуванням; дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри; санаторії-профілакторії; бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні, включаючи дитячі; будинки відпочинку; пансіонати відпочинку; бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз); оздоровчі заклади 1–2-денного перебування).

Побудовані експериментальним шляхом за результатами власних досліджень гістограми (рис. 2 – рис. 5) підтверджують, що всі чинники, які входять до отриманих рівнянь множинної регресії (3) – (7), підпорядковуються нормальному закону розподілу, а вибірки мають однорідний характер.

Отримані результати досліджень дозволяють дійти висновку про недоцільність виключення зі статистичних спостережень фізичних осіб – підприємців, як це було зроблено з 2018 р. згідно з Методологічними положеннями [2] та Наказом Державного комітету статистики.

Крім того, виключення фізичних осіб – підприємців з об'єктів офіційних статистичних спостережень призводить до викривлення інформації щодо внесок туристичної сфери у створення ВВП країни та сприяє зменшенню надходжень до державного бюджету від цієї сфери бізнесу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження існуючих методичних підходів до здійснення статистичного моніторингу ефективності діяльності колективних засобів розміщування згідно з існуючими нормативно-право-

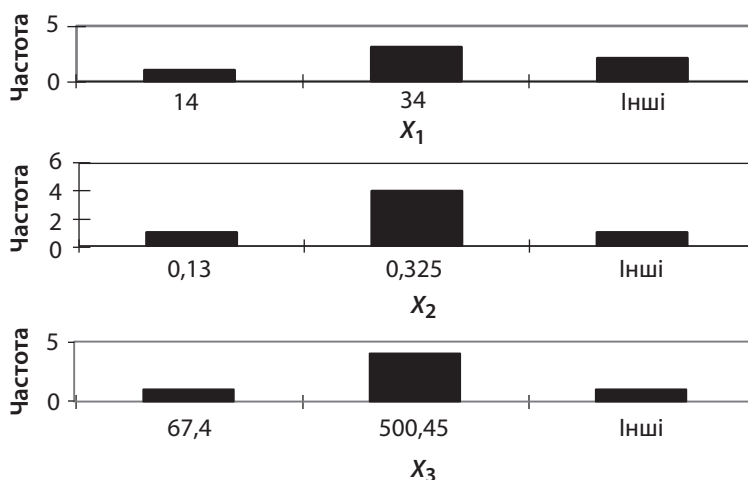


Рис. 2. Гістограми розподілу юридичних осіб групи «Готелі та аналогічні засоби розміщування» за чинниками: X_1 – середня місткість; X_2 – коефіцієнт використання місткості КЗР; X_3 – середньорічні фактичні витрати на один день перебування, грн)

Джерело: розраховано авторами.

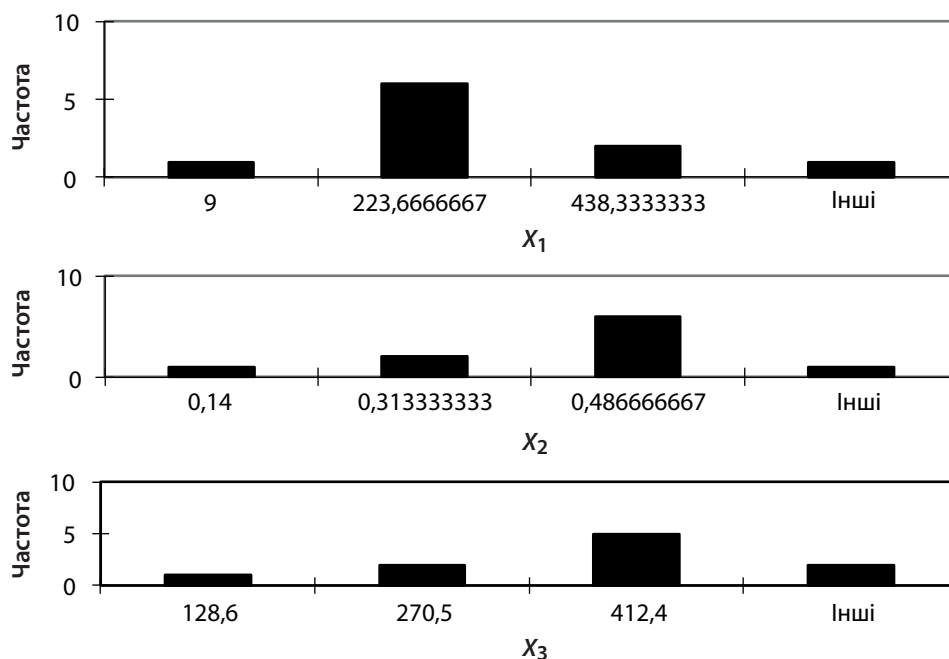


Рис. 3. Гістограми розподілу юридичних осіб групи «Спеціалізовані засоби розміщування» за чинниками X_1 ; X_2 ; X_3
 Джерело: розраховано авторами.

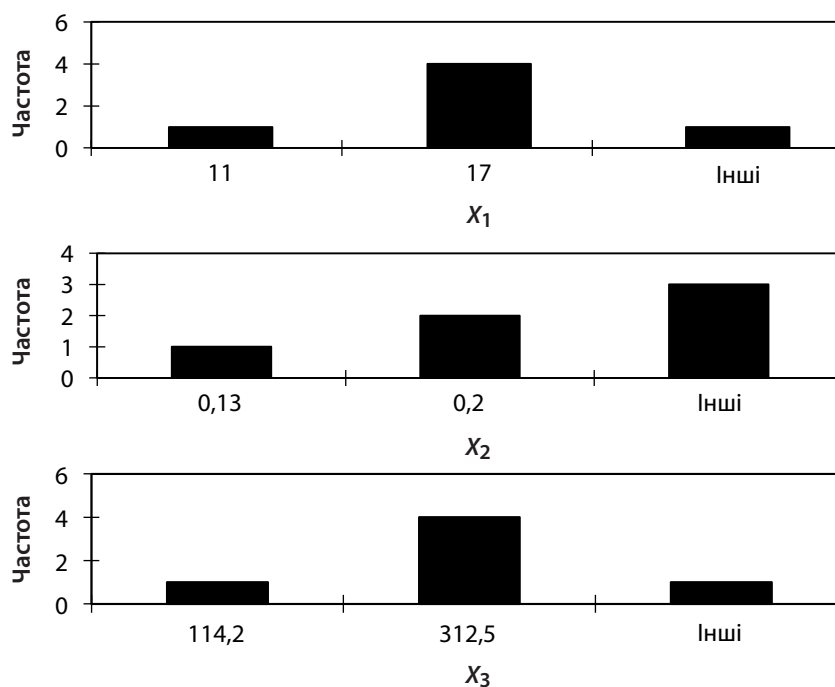


Рис. 4. Гістограми розподілу фізичних осіб – підприємців групи «Готелі та аналогічні засоби розміщування» за чинниками X_1 ; X_2 ; X_3

Джерело: розраховано авторами.

вими актами після 2018 р. дозволяє стверджувати про їхню недосконалість. Найбільш вагомим чинником є виключення фізичних осіб – підприємців з об'єктів офіційних джерел статистичного моніторингу. Встановлення однорідності статистичної вибірки ефективності діяльності цих об'єктів з ефективністю діяльності аналогічних юридичних осіб та їхня підпорядкованість нормальному закону розподілу свідчить

про недоцільність виключення фізичних осіб – підприємців зі складу статистичного моніторингу КЗР.

Установлення існуючих закономірностей ефективності функціонування різних об'єктів КЗР свідчить про необхідність подальшого вдосконалення методичної бази статистичного спостереження в туристичній сфері бізнесу, в тому числі з урахуванням регіональних особливостей. ■

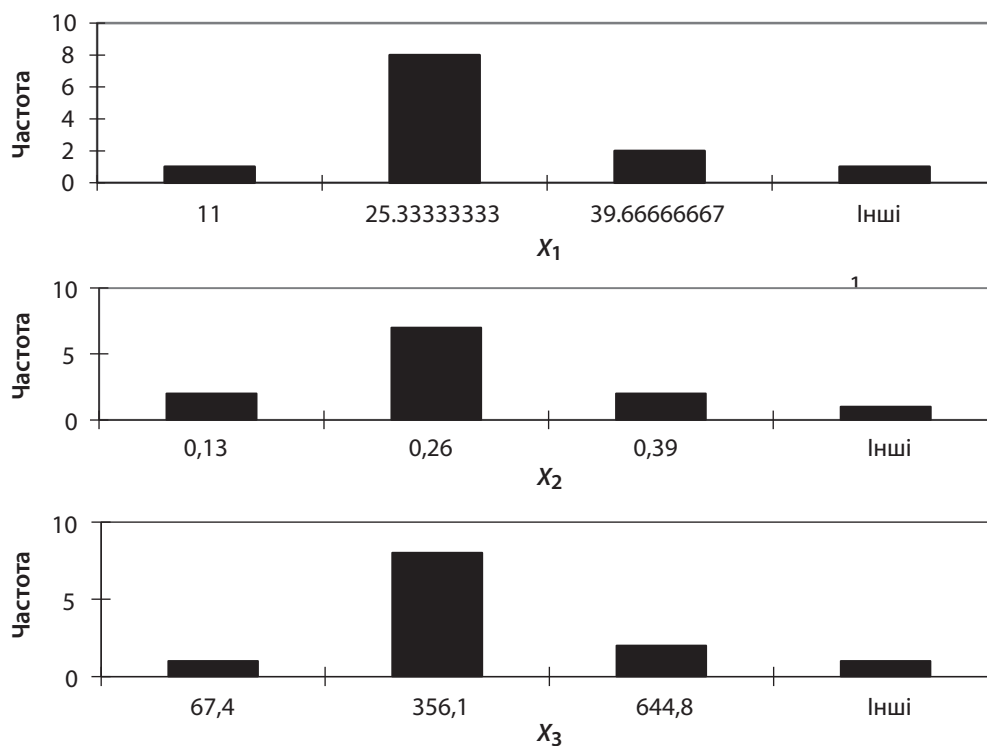


Рис. 5. Гістограми розподілу юридичних та фізичних осіб – підприємців групи «Готелі та аналогічні засоби розміщування» за чинниками X_1 ; X_2 ; X_3

Джерело: розраховано авторами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методологічні положення зі статистики туризму : затв. Наказом Державного комітету статистики України від 23.12.2011 р. № 372 (зі змінами, внесені наказом Державної служби статистики України 30.01.2019 р. № 39). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/39/mp_turizm.pdf
2. Методологічні положення із складання допоміжного (сателітного) рахунку туризму в Україні : затв. Наказом Державної служби статистики України від 29.12.2017 р. № 359. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2017/359/359_2017.htm
3. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо діяльності колективних засобів розміщування : затв. Наказом Державної служби статистики України 01.02.2019 р. № 43. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/43/mp_kzr.pdf
4. Милашко О. Г. Статистичне оцінювання засобів розміщування Одеської області. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 264–270.
5. Статистичний збірник «Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році» Київ : Державна служба статистики України, 2018. 142 с.
6. Вайну Я. Я.-Ф. Корреляция рядов динамики. М. : Статистика, 2007. 120 с.
7. Венецкий И. Г., Венецкая В. И. Основные математико-статистические понятия и формулы в экономическом анализе : справочник. 5-е изд., перераб. и доп. М. : Статистика, 2012. 447 с.
8. Лизер С. Эконометрические методы и задачи / пер. с англ. М. : Статистика, 2001. 146 с.

REFERENCES

- [Legal Act of Ukraine] (2017). http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2017/359/359_2017.htm
- [Legal Act of Ukraine] (2019). http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/39/mp_turizm.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (2019). http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/43/mp_kzr.pdf
- Lizer, S. *Ekonometricheskiye metody i zadachi* [Econometric Methods and Tasks]. Moscow: Statistika, 2001.
- Mylashko, O. H. "Statystychne otsiniuvannya zasobiv rozmishchuvannya Odeskoi oblasti" [Statistical Evaluation of Accommodation Facilities in Odessa Region]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, no. 1 (2013): 264-270.
- Statystychnyi zbirnyk «Kolektyvni zasoby rozmishchuvannya v Ukraini u 2017 rotsi»* [Statistical Collection "Collective Accommodation Facilities in Ukraine in 2017"]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.
- Vaynu, Ya. Ya.-F. *Korrel'yatsiya ryadov dinamiki* [Correlation of Series of Dynamics]. Moscow: Statistika, 2007.
- Venetskiy, I. G., and Venetskaya, V. I. *Osnovnyye matematiko-statisticheskiye ponyatiya i formuly v ekonomicheskoy analize* [Basic Mathematical and Statistical Concepts and Formulas in Economic Analysis]. Moscow: Statistika, 2012.